

УДК 316.62

[https://doi.org/10.33296/2707-0255-10\(19\)-19](https://doi.org/10.33296/2707-0255-10(19)-19)

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9534-1451>*

ОЛІФІРА ЛАРИСА *,

кандидат педагогічних наук, доцент,
заступник директора з навчальної роботи
Центрального інституту післядипломної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
м. Київ (Україна)

БОБОВА ЛЮДМИЛА,

аспірант ДЗВО «Університет менеджменту
освіти», м. Київ (Україна)

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

Анотація. Нині кожен заклад вищої освіти зацікавлений у залученні іноземних студентів, адже це дає фінансовий прибуток, формує позитивний імідж держави, створює їй потужне лобі на міжнародній арені.

Але сьогодні вкрай важливо, поруч зі створенням належної освітньої бази та гарантуванням безпечного перебування іноземних студентів на території України, створити ефективну методичку соціокультурної адаптації студентів-іноземців. Це дасть змогу їм глибше наблизитися до нашої культури, традицій і цінностей, створить сприятливі умови перебування в Україні, сприятиме здобуттю якісної освіти, що в перспективі вплине на збільшення притоку іноземних студентів.

У статті розглянуто проблему соціокультурної адаптації іноземних студентів. Виокремлено основні напрямки вивчення, пов'язані з сутністю понять адаптація. Адаптація розглядається як сукупність пристосувальних реакцій, які передбачають активне освоєння середовища, його зміну і створення таких умов, які будуть необхідні для подальшої успішної діяльності.

Підтримується думка, що процес адаптації не буває закінченим і триває упродовж всього перебування індивіда у чужому середовищі.

Розглянуто поняття соціальної адаптації, під яким розуміється властивість соціального суб'єкта і його соціально значущі дії спрямовані, насамперед, до змін у своїй структурі «Я», вчинках, а також в перетворенні навколишнього середовища.

Висвітлено етапи соціокультурної адаптації студентів-іноземців, а саме: «медовий місяць», період «кризи», період «відновлення» та «пристосування». Звернуто увагу, що кожен із цих етапів має вирішальний вплив на наступний,

що вдаліше пройде попередній, то легшим буде наступний. Окреслено зміст зазначених етапів.

Досліджено функції соціокультурної адаптації, до яких віднесено прикладну, адаптаційну, інтегративну, орієнтаційну, статусну, рольову.

Обґрунтовано особливості соціокультурної адаптації щодо впливу на неї різних чинників, а саме: макросоціальних, пов'язаних з життям індивіда, індивідуальних.

Ключові слова: *адаптація, соціокультурна адаптація, етапи адаптації, іноземні студенти.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні в Україні ведеться активна кампанія із залучення студентів до українських вузів. З кожним роком кількість іноземних студентів зростає і якщо раніше йшлося переважно про вихідців із колишнього Радянського Союзу, то сьогодні абітурієнти їдуть до України майже зі 150 країн світу. Зрозуміло, що така строкатість кидає низку викликів. Одним з таких викликів можна вважати здатність української освіти інтегрувати іноземних студентів до українського культурно-освітнього дискурсу. І зрозуміло, що цей процес не є сталим, оскільки з кожним роком кількість іноземних студентів збільшуватиметься, відповідно і збільшуватиметься кількість викликів та способів їх подолати.

Ми живемо у глобалізованому світі, і безсумнівно, що з кожним роком Україна все більше ставатиме частиною міжнародного наукового дискурсу. Сьогодні, ми бачимо дві протилежні тенденції: перша – українці їдуть навчатися за кордон, а друга – іноземці їдуть навчатися в Україну. Кожен із цих аспектів, так чи інакше передбачає процес соціокультурної адаптації.

Розроблення сучасної методологічної бази, яка буде покладена в основу навчання, здатне полегшити інтеграцію іноземних студентів в освітній процес та соціокультурне середовище України, а українських студентів в середовище обраної ними країни. Адже варто пам'ятати, що процес адаптації починається ще на рівні очікування та підготовки.

Також варто наголосити, що успішна адаптація впливає на успішність студентів, зменшує напругу у їх спілкуванні з одногрупниками, полегшує роботу викладачів, покращує сприйняття країни в якій навчаються іноземці і країни, яку вони представляють, а також зменшують кількість правопорушень іноземцями, та таких, що відбуваються стосовно них.

Аналіз досліджень і публікацій. Першу спробу наукового осмислення поняття адаптація зробив ще Ч. Дарвін. Відтоді вийшла низка досліджень з соціальної адаптації. Зокрема це праці Е. Дюркгейма, Т. Парсонса, Р. Мертона, М. Вебера, Дж. Міда, Ч. Кулі, Е. Гідденса, П. Штомпки тощо. Питанням соціокультурної адаптації були присвячені роботи таких всесвітньо відомих вчених як К. Дюбуа, К. Оберг, І. Бабікер, Л. Мілле тощо. В українській педагогіці можна виокремити праці О. Білоус, Н. Булгакова, М. Мосьондз, О. Пальчикової, І. Сладких тощо.

Мета статті полягає у здійсненні аналізу понять соціокультурної адаптації та соціокультурної адаптації іноземних студентів, виокремленні основних факторів, які впливають на процес адаптації іноземного студента.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «адаптація» був описаний Чарльзом Дарвіном з погляду «пристосування до навколишнього середовища», подібним чином цей термін визначили А. Смелсер і Д. Балтес: «...ступінь відповідності між спадковими особливостями організмів і навколишнім середовищем» [6, с. 49]. Грунтуючись на подібних визначеннях неважко визначити, що біологічна інтерпретація підкреслює індивідуальні органічні особливості, не беручи до уваги психологічну сторону. Однак варто відзначити, що термін адаптація до середини ХХ століття частіше використовувався в біологічній літературі, ніж в інших дисциплінах.

Психологічна наука зробила величезний внесок у дослідження процесу адаптації та адаптаційного результату. Психолог Ши Си Нін зазначає, що «...адаптація як сукупність пристосувальних реакцій передбачає активне освоєння середовища, його зміну і створення таких умов, які будуть необхідні

для подальшої успішної діяльності...» [13, с. 8]. Іншої думки дотримується Ж. Годфруа, який визначає адаптацію не як процес освоєння середовища, а як підсумкову складову процесу формування та становлення особистості. Колін Уорд провела ряд досліджень з іноземцями в 80-90-ті роки ХХ століття і помітила істотну різницю між психологічною та соціокультурною адаптацією, закликавши не об'єднувати дані поняття в одне, «оскільки психологічна адаптація найбільш повно сприймається з погляду індивідуальних особливостей, в той час як соціокультурна адаптація краще розуміється з культурних особливостей» [3, с. 180].

Також варто зазначити, що психологічна та соціокультурна адаптація знаходяться під впливом різних факторів. Психологічна адаптація – під впливом особистісних рис, темпераменту, характеру та наявності соціальної підтримки, соціокультурна адаптація залежить від тривалості проживання в новій культурі, знання нової культури, знання мови й обраної стратегії акультурації. Соціокультурна адаптація відноситься до здібностей «вписатися» в нове навколишнє середовище й ефективно налагоджувати взаємодію з членами нової культури. На наш погляд, розділяти компоненти процесу адаптації просто необхідно для того, щоб у вчених була можливість дослідити ту чи іншу частину адаптації: якщо йдеться про психологію, то індивідуальні особливості індивіда сприяють адаптації, якщо адаптацію розглядати через призму педагогіки, то вивчити вплив академічної системи та педагогічної діяльності на процес адаптації, якщо в межах соціології, то варто говорити про соціум і соціальні процеси, які так чи інакше зачіпають адаптацію.

Г. Спенсер та Е. Дюркгейм – одні з перших дослідників процесу адаптації в межах соціологічної науки. Досліджуючи процес адаптації, вони віддавали перевагу вивченню соціальної взаємодії і розглядали адаптацію як досить стабільний процес, необхідний не тільки для розвитку людини, а й для становлення суспільства в цілому. Р. Мертон визначав адаптаційний процес як активне пристосування та прийняття індивідом певних умов соціального

середовища, як динамічний процес. Він увів поняття «адаптація – дезадаптація» [8].

А. М. Розенберг визначав адаптацію дещо інакше: як складний і внутрішньо суперечливий процес пристосування особистості до соціального середовища, в ході якого індивід повинен успішно пристосуватися для виконання певних соціальних ролей. Для вивчення процесу адаптації в цілому, важливо відзначити дослідження М. Шаффера і Шобіна, які в 1956 році виокремили специфіку сутності понять «адаптація» та «переселення» з соціально-психологічної точки зору. Термін «переселення» зазвичай використовують щодо задоволення короткострокових планів. На відміну від нього, адаптація є більш тривалим процесом і накопиченням цінного соціального досвіду для індивідуального виживання в іншій країні, деякими соціологами тлумачиться як «гармонійні відносини з середовищем».

Варто наголосити, що більшість дослідників розкривають поняття соціокультурної адаптації в двох аспектах: як властивість соціального суб'єкта (інтеграційне, багатоаспектне) і як соціально значимі дії (внутрішня готовність до змін спочатку в своїй структурі «Я» і в своїх вчинках, а потім в перетворенні навколишньої дійсності).

У науковій літературі поняття «соціокультурна адаптація» має безліч трактувань. Насамперед це пояснюється складністю, багатоплановістю проблеми та специфічністю підходів до неї з боку різних наук. Так, проблема соціокультурної адаптації розглядається з філософської, соціальної, психологічної, педагогічної та культурологічної сторін. Індивіду властива не тільки біологічна адаптація, «...а ще й та адаптація, яка виникає через перебування колишньої системи взаємовідносин» [5, с. 18].

Щодо соціокультурної адаптації з філософського погляду, то можна відзначити, що особлива увага тут приділяється ролі соціальних інститутів, норм, моралі та цінностей. Соціокультурна адаптація у своїй сутності повністю охоплює, взаємопов'язує та узгоджує поняття «приватне» і «суспільне».

Аналіз наукової літератури та різних авторських підходів до визначення сутності досліджуваного явища дозволив виокремити загальні характеристики терміну «соціокультурна адаптація»:

- взаємодія суб'єкта з соціальним і культурним середовищем;
- різновид соціальної взаємодії;
- процес пристосування до існуючої дійсності;
- відповідні реакції індивіда на певний вплив середовища;
- результат адаптаційного процесу;
- активність з боку особистості і наявність певних зрушень в її структурі;
- соціальна діяльність;
- рівень соціального статусу індивіда і самовідчуття задоволеності або незадоволеності собою і життям;
- внутрішня готовність до дії (саморегуляції).

Як очевидно, сутність адаптаційного процесу можна розглядати у поєднанні двох структур: того, хто пристосовується та того, до чого призводить процес пристосування. На основі цього можна виділити суб'єкт і об'єкт адаптаційного процесу. Суб'єктом адаптації виступає будь-яка, відкрита соціальна система (у нашому випадку студент). Тоді як об'єкт адаптації завжди представлений у вигляді соціального середовища – для нас особливе значення відіграє соціальне і культурне поле.

Щодо адаптації студентів варто звернутися до робіт К. Дюбуа, в яких виокремлюється 4 етапи соціокультурної адаптації іноземних студентів: спостерігач (фаза перед приїздом, передадаптивна фаза), адаптивна фаза, фаза знаходження в культурі та соціумі і фаза на етапі перед від'їздом до рідної культури. Антропологом К. Обергом (1960) визначене поняття культурного шоку, зокрема як «тривога, що виникає в результаті втрати відомих знаків і символів соціальної та культурної взаємодії» [3, с. 181]. Також К. Обергом запропоновано чотири етапи культурного шоку: медового місяця, відторгнення, регресії, досягнення успіху та психологічного благополуччя. А. Адлер

відзначає процес адаптації з п'яти етапів: контакту, напруги, реінтеграції, проміжної автономії, незалежності. На його думку, досвід адаптації – це проходження від «стану низького само- і культурної свідомості до стану високої само- і культурної обізнаності» [3]. Ж. Беннетт і А. Вайсман розглядають адаптацію як процес, що складається з шести етапів: заперечення, захист, мінімізація стресу, прийняття соціуму та культури, адаптація і безпосередня інтеграція.

Найпоширенішою є структура студентської адаптації, що охоплює такі етапи: медовий місяць, період кризи, період відновлення та пристосування. Варто звернути увагу, що цей цикл повторюється при повторному «входженні» в свою рідну країну або знайому за походженням культуру.

Фаза «медовий місяць» характеризується почуттям ейфорії та оптимізму. Ці почуття часто з'являються, коли іноземний студент тільки потрапляє в нове середовище та культуру. Водночас на цій фазі спостерігаються і відмінності, проте іноземні студенти найчастіше воліють зосередитися на позитивних і невідомих аспектах нового соціального середовища.

Фаза кризи здебільшого визначається як «культурний шок». Культурний шок використовується для опису тривоги та почуттів подиву, дезорієнтації, депресії, тривоги тощо. Варто зазначити, що рівень культурного шоку збільшується залежно від відмінностей між рідною культурою іноземного студента і новою культурою. Культурний шок не обов'язково виникає раптово, але поступово може почати впливати на настрій людини протягом певного часу. Тривалість культурного шоку залежить від того, як довго людина перебуває в новому середовищі, а також від рівня її самосвідомості. Психологи вважають, що стрес від переїзду в нову культуру та мовне середовище «можна порівняти зі стресом від втрати близької людини» [1, с. 352].

На 4 етапі – стадії подолання депресії і шоку, іноземні громадяни інтенсивно адаптуються до нового життя, вивчають мову та місцеву культуру, у них з'являється оптимістичний настрій і нові друзі.

На етапі діяльності період адаптації добігає кінця, іноземний студент стає менш вразливим, проблеми вирішуються у міру надходження.

У науковій літературі виокремлюються тимчасові періоди для зазначених етапів. Вважається, що початковий етап адаптаційного періоду займає до 10 місяців і припадає на перший рік перебування в країні. Цей етап пов'язаний зі звиканням до культури, мови, міжкультурної взаємодії, структури вищої освіти тощо. Другий етап – адаптація до умов ЗВО та специфіки викладання, триває упродовж другого курсу навчання. Спроби вжитися в обрану професію займають третій рік навчання, усвідомлення себе випускником – 4-5 курси, а після 5 курсу відбувається адаптація до трудової діяльності, якщо іноземний студент вирішив залишитися в цій країні.

Загалом можна констатувати, що загальними позиціями щодо проблеми соціокультурної адаптації іноземних студентів виступають:

- характеристика соціокультурної адаптації як важливого та багатоаспектного процесу в житті особистості, що формується в процесі її соціалізації;
- зв'язок соціокультурної адаптації з двома важливими аспектами: опануванням культурних ролей певного суспільства та накопиченням соціального досвіду через взаємодію;
- здійснення процесу соціокультурної адаптації в двох основних формах: ненавмисної (через оволодіння культури та норм суспільства) і цілеспрямованої (через педагогічну діяльність, що реалізується на всіх компонентах структури особистості).

Розглянувши різні моделі процесу адаптації і сутнісну специфіку, важливо виокремити функції процесу адаптації як багатофункціонального та комплексного процесу. Адаптація в цілому, як процес може виконувати такі функції:

- прикладну (застосування на практиці соціальних знань і умінь);

- адаптаційну (дозволяє індивіду реалізувати свої потреби, здібності та можливості в здійсненні взаємодії з іншими людьми, соціальними інститутами і суспільством);
- інтегративну (дозволяє бути прийнятим до спільноти, соціальної групи і суспільства в цілому);
- орієнтаційну (дає можливість вибирати напрямок своєї соціальної і професійної діяльності);
- статусну (отримання студентом конкретного соціального статусу, адекватного його знань і вмінь, щоб зайняти певне місце в суспільстві);
- рольову (освоєння норм поведінки в зовсім іншому суспільстві).

Отже, перебіг процесу адаптації найчастіше є набуттям людиною своєрідної соціальної грамотності. Це і засвоєння соціальних норм, і вміння керувати собою, і здатність відокремлювати правильне від помилкового, і спроможність організувати свою взаємодію з іншими людьми адекватно ситуації, що склалася.

Соціокультурна адаптація відноситься до розвитку культурних і соціальних навичок, цінностей і норм нової культури та формування комунікативних навичок для ефективної взаємодії з чужою культурою. Коли люди культурно і соціально відповідальні, вони здатні підтримувати активні соціальні відносини й успішно виконувати соціальні ролі в новому суспільстві.

Сучасні дослідження з вивчення адаптації іноземних студентів як окремого процесу, так і системи педагогічної діяльності відображають все ще недостатню розробленість проблеми, не дивлячись на достатню кількість досліджень. Більшість досліджень акцентують увагу на вивченні особливостей не соціокультурної адаптації іноземних студентів, а їх академічної адаптації (тобто того виду адаптації, який відповідає за прийняття нових норм і правил в системі освіти). Аналіз вивчених робіт показує, що в умовах системи вищої професійної освіти до сьогодні якісно і повноцінно не запропоновані ефективні шляхи та специфіка діяльності педагогічного колективу в даному напрямі. Слід

зазначити, що педагог у цьому випадку виступає як транслятор і регулятор не тільки академічних знань, а й є важливою ланкою в процесі студентської адаптації за рахунок передачі знань, норм і цінностей конкретного соціокультурного простору [10, с. 158]. З огляду на це, соціокультурна адаптація іноземних студентів розглядається в співвідношенні з їх світоглядом, життєвими цілями, ціннісними орієнтаціями, які, в свою чергу, відображаються на здійснюваній діяльності.

У зв'язку з цим соціокультурну адаптацію можна розглядати як інтегрований показник, який має містити в собі адекватне сприйняття іншої культури, здатність до навчання та спілкування з іншими націями, відчуття себе членом даної етнокультурної групи, позитивні емоції від перебування в новому середовищі, відчуття душевного комфорту та спокою.

На основі аналізу наукової літератури можна виокремити особливості соціокультурної адаптації щодо впливу на неї різних чинників. Дослідники припускають, що чинники, які впливають на процес адаптації іноземних студентів, можуть бути згруповані в три категорії, а саме: макросоціального впливу (юридичні обмеження, дискримінація, ступінь терпимості до етнічної різноманітності, академічні труднощі), фактори, пов'язані з життям індивіда (світоглядні особливості, відмінності двох культур тощо), індивідуальні фактори (вік, стать, рівень володіння мовою).

Індивідуальні особливості мають неабиякий вплив на хід адаптації. Низка особистісних характеристик, які можуть або сприяти поліпшенню процесу адаптації, або погіршувати її: характер, темперамент, локус контролю, гнучкість, відкритість, мотивація, наявність освіти, минулий позитивний / негативний досвід, інтроверсія/екстраверсія, мотивація, самооцінка, темперамент, спосіб подолання проблем тощо.

Іншим фактором, що впливає на процес адаптації, є культурна відмінність між країнами. Концепція культурної дистанції була введена в науковий обіг І. Бабікером і Л. Міллером ще в 1980 році для пояснення специфіки адаптації

залежно від відмінностей культур. До деяких культур легше пристосуватися, ніж до інших, і основне середовище безпосередньо впливає на характер інтеграції індивіда. У деяких суспільствах проявляється більше відкритості та тепла для сторонніх, ніж в інших культурах. Культурна дистанція – «...це ступінь відмінностей між новою соціальним і культурним середовищем та рідною культурою іноземного студента» [2, с. 721]. Категорії культурної відмінності були розділено на 3 групи: схожі культури, такі, що відрізняються, та діаметрально протилежні культури. Зрозуміло, що студенти з країн діаметрально протилежних культур мають більше труднощів при адаптації.

Варто відзначити й дискримінацію щодо іноземних студентів, яка також впливає на процес соціокультурної адаптації, відповідно, що не в кращий бік.

Щодо дискримінації іноземних студентів в Україні, то вона майже не досліджена. Нині немає жодного авторитетного дослідження чи опитування, щодо дискримінації іноземних студентів. Ми маємо низку методологічних робіт, які «покликані зробити освітні заклади середовищем, у якому не є терпимими до дискримінації та утиску в будь-якій формі» [7, с. 82] та низку журналістських розслідувань, які корупцію, візові проблеми та расову дискримінацію називають головними проблемами іноземних студентів і абітурієнтів. Так, у розслідуваннях сайтів DW і Радіо Свобода «корупція, дорогі фірми-посередники, візові проблеми, банки-банкрути та дискримінація – це перелік основних труднощів, з якими стикаються іноземні студенти в Україні» [7]. Проте, ця проблема потребує окремого вивчення та висвітлення, яке неодмінно ввійде в дисертаційне дослідження.

Мовні навички та комунікативна компетентність є одним з факторів, пов'язаними з соціокультурною адаптацією: що краще розуміння мови чужої країни, тим простішим буде процес соціокультурної адаптації та взаємовідношення в студентському колективі.

Станом на 2019 рік в Україні навчалася понад 64 000 іноземних студентів. Майже половина з них навчалася українською мовою. Цікаву

статистику наводить українська дослідниця М. Мосьондз, аналізуючи мови, якими навчаються іноземці в Національному гірничому університеті. Вона виокремлює, що більшість студентів хотіла б робити це англійською мовою. Дослідниця зазначає, що «щодо пропозицій для покращення процесу навчання в нашому університеті, студенти іноземці називали знання викладачами англійської мови, особливо тими, які викладають профільні дисципліни» [9, с. 37]. Як зазначає дослідниця, більшість студентів іноземців у цьому вузі навчається російською мовою, хоча понад 20% вже зараз хотіли б навчатися українською.

Однак, попри низку факторів, що впливають на швидкість адаптації студентів іноземних вузів, «...чи не найголовнішим залишається те, чи готові вони зануритися в культуру та соціум іншої країни» [4, с. 238]. За таким критерієм члени культурно різних груп можуть бути поділені на кілька категорій. Бікультурні – особи можуть грамотно та успішно функціонувати в домінуючій культурі, не втрачаючи проявів своєї власної культури. Таких, що значною мірою підтримують рідні культурні риси та не приймають специфіку нової й невідомої їм культури. Третій тип студентів, яким нова культура та традиції заміняють їхні рідні. Четвертим типом можна вважати «маргіналів», які не вписуються ні в культуру походження, ні в інше соціокультурне середовище та демонструють деструктивні манери поведінки.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок.

Проведене дослідження слугує для таких висновків:

1. Соціокультурна адаптація – багатоаспектне поняття, яке розглядається з філософської, соціальної, психологічної, педагогічної та культурологічної сторін.

2. Суб'єктом адаптаційного процесу є той, хто пристосовується (відкрита соціальна система), у нашому дослідженні – іноземний студент, об'єктом адаптації – соціальне середовище, яке створює необхідні умови для ефективного результату – пристосування.

3. Процесуальні та змістовні характеристики особливостей соціокультурної адаптації іноземних студентів детерміновані співвідношенням соціокультурного середовища, особистісними, соціально-психологічними, етнокультурними особливостями.

Процесуальна сторона пов'язана з етапами цього процесу, які ідентичні для всіх студентів по своїй послідовності і безперервності, обумовлені системою детермінант (індивідуально-особистісні особливості: стать, вік, характер, темперамент; етнокультурне розмаїття між країнами). Змістовна - зі знаннями про нове соціокультурне середовище, про етнічні особливості іншої культури і її духовні цінності, взаємодією в іншому соціокультурному просторі, усвідомленням значущості та цінності позитивного ставлення, повагою, доброзичливістю і терпимістю до людей іншої національності.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми соціокультурної адаптації іноземних студентів. Перспективою подальших наукових розвідок є визначення критеріїв рівня адаптованості іноземних студентів, розроблення моделі управління адаптацією іноземних громадян до навчання в закладах вищої освіти України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Becker, M. N. The health belief model and personal health behavior Text. / M. N. Becker // Health Educat. Monogr. 1974. - Vol. 2. - P. 324-508
2. Furnham A. The friendship networks of foreign students: A replication and extension of the functional model / A. Furnham // International Journal of Psychology. - 2015. - Vol. 20. - P. 709-722
3. Oberg K. Cultural Shock: adjustment to new cultural environments / K. Oberg // Practical Anthropology. 1960. №7. - P. 177-82,
4. Ward, C., & Kennedy, A. Acculturation strategies, psychological adjustment and social competence during cross-cultural transitions // International Journal of Intercultural Relations. 1994. №18. P. 329-343.
5. Бережная М. С. Адаптивное поведение личности / М. С. Бережная // Проблемы и перспективы социокультурной адаптации детей и юношества средствами художественного творчества: коллективная монография. М.: Компания Спутник, 2016. - С. 14-22.

6. Березин, Ф. В. Психическая и психофизиологическая адаптация / Ф. В. Березин. Д., 1988. - 269 с.
7. Квіт, С. Річний звіт - Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2019 рік. - К., 2020 – 209 с.
8. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура / Р. Мертон. М.: АСТ: АСТ-М: Хранитель, 2016. 873 с.
9. Мосьондз М. Соціокультурна адаптація іноземних студентів в Україні. // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія : Соціологія. – 2018. - Т. 244, Вип. 232. - С. 36-39
10. Муравьева О. С. Некоторые пути оптимизации процесса адаптации студентов-первокурсников к обучению в вузе / О. С. Муравьева // Современное образование: преемственность и непрерывность образовательной системы «школа - вуз»/ Гл. ред. И.М. Елисеева. - Гомель: УО «ГГУ им. Ф.Скорины», ч.1. 2013. – 208 с.
11. Набивачева Е. Проблемы адаптации иностранных студентов в вузе / Е. Набивачева // Высшее образование в России. – 2016 - № 12. – 342 с.
12. Набока М. Ми покажемо світу, що українські університети змінюються на краще [Електронний ресурс] / М. Набока. — Режим доступу : <https://www.radiosvoboda.org/a/27813828.html>
13. Ши Си Нин. Оптимизация педагогического общения как условие социально-психологической адаптации иностранных студентов к учебно-воспитательному процессу российского вуза : автореф. дис. ... канд. пси- хол. наук / Ши Си Нин.- Тула, 2012. - 16 с.

REFERENCES

1. Becker, M. N. The health belief model and personal health behavior Text. / M. N. Becker // Health Educat. Monogr. 1974. - Vol. 2. - P. 324-508
2. Furnham A. The friendship networks of foreign students: A replication and extension of the functional model / A. Furnham // International Journal of Psychology. - 2015. - Vol. 20. - P. 709-722
3. Oberg K. Cultural Shock: adjustment to new cultural environments / K. Oberg // Practical Anthropology. 1960. №7. - P. 177-82,
4. Ward, C., & Kennedy, A. Acculturation strategies, psychological adjustment and social competence during cross-cultural transitions // International Journal of Intercultural Relations. 1994. №18. P. 329-343.
5. Berezhnaya M. S. Adaptivnoe povedenie lichnosti / M. S. Berezhnaya // Problemy i perspektivyi sotsiokulturnoy adaptatsii detey i yunoshestva sredstvami hudozhestvennogo tvorchestva: kollektivnaya monografiya. М.: Kompaniya Sputnik, 2016. - S. 14-22.
6. Berezyn, F. V. Psykhycheskaia y psykhofyzyolohycheskaia adaptatsiya / F. V. Berezyn. D., 1988. - 269 s.

7. Kvit, S. Richnyi zvit - Natsionalnoho ahentstva iz zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity za 2019 rik. - K., 2020 – 209 s.
8. Merton R. Sotsyalnaia teoriia y sotsyalnaia struktura / R. Merton. M.: ACT: AST-M: Khranytel, 2016. 873 s.
9. Mosondz M. Sotsiokulturna adaptatsiia inozemnykh studentiv v Ukraini. // Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylianska akademiia»]. Seriia : Sotsiolohiia. - 2018. - T. 244, Vyp. 232. - S. 36-39
10. Muraeva O. S. Nekotorye puty optymizatsyy protsessa adaptatsyy studentov-pervokursnikov k obucheniyu v vuze / O. S. Muraveva // Sovremennoe obrazovanie: preemstvennost i nepreryvnost obrazovatelnoi systemy «shkola - vuz»/ Нl. red. Y.M. Elyseeva. - Homel: UO «ННУ ym. F.Skoryny», ch.1. 2013. – 208 s.
11. Nabyvacheva E. Problemy adaptatsyi inostrannykh studentov v vuze / E. Nabyvacheva // Vysshee obrazovanye v Rossii. - 2016 - № 12. – 342 s.
12. Naboka M. My pokazhemo svitu, shcho ukraïnski universytety zminiuiutsia na krashche [Elektronnyi resurs] / M. Naboka. — Rezhym dostupu: <https://www.radiovoboda.org/a/27813828.tml>
13. Shy Si Nin. Optymizatsiia pedahohycheskoho obshcheniia kak uslovye sotsyalno-psykhohycheskoi adaptatsyy inostrannykh studentov k uchebno-vospitatelnomu protsessu rossiiskoho vuza : avtoref. dys. ... kand. psy-khol. nauk / Shy Sy Nyn.- Tula, 2012. - 16 s.

ОЛИФИРА ЛАРИСА,

кандидат педагогических наук, доцент,
заместитель директора по учебной работе
Центрального института
последипломного образования
ГУВО «Университет менеджмента
образования», г. Киев (Украина)

БОБОВА ЛЮДМИЛА,

аспирант ДЗВО «Университет
менеджмента образования», г. Киев
(Украина)

**ОСОБЕННОСТИ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ АДАПТАЦИИ
ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ**

Аннотация. В статье рассмотрена проблема социокультурной адаптации иностранных студентов. Проанализировано основные направления изучения, связанные с сущностью понятий «адаптация». В частности, адаптация рассматривается как совокупность приспособительных реакций, которые

предусматривают активное освоение среды, его изменение и создание таких условий, которые будут необходимы для дальнейшей успешной деятельности.

В статье поддерживается мнение, что процесс адаптации не бывает законченным и продолжается на протяжении всего пребывания индивида в чужой среде.

В статье рассмотрены термин «социальная адаптация», как свойство социального субъекта и его социально значимые действия направлены, прежде всего, к изменениям жизни в структуре «Я» и в своих поступках, а уж потом в преобразовании окружающей среды.

Говоря о социокультурной адаптации иностранных студентов выделяют несколько этапов, а именно: «медовый месяц», период «кризиса», период «восстановления» и «приспособления». Каждый из этих этапов имеет решающее влияние на следующий, чем удачнее пройдет предыдущий, тем легче будет следующий. В статье подробно проанализированы каждый с этих этапов.

Также в данной статье рассмотрены функции социокультурной адаптации: прикладная, адаптационная, интегративная, ориентационная, статусная, ролевая.

В статье выделены особенности социокультурной адаптации относительно влияния на нее разных факторов, а именно: макросоциального влияния, факторы, связанные с жизнью индивида, индивидуальные факторы.

Ключевые слова: *адаптация, социокультурная адаптация, этапы адаптации, иностранные студенты.*

OLIFIRA LARYSA,

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Deputy Director for
Academic Affairs of the Central Institute of
Postgraduate Education, University of
Educational Management, Kyiv, (Ukraine)

BOBOVA LYUDMYLA,

Postgraduate University of Educational
Management, Kyiv, (Ukraine)

FEATURES OF SOCIO-CULTURAL ADAPTATION OF FOREIGN STUDENTS

Abstract. The article considers the problem of socio-cultural adaptation of foreign students. The main areas of study related to the essence of the concepts of adaptation are identified. In particular, adaptation is seen as a set of adaptive responses that involve the active development of the environment, its change and the creation of such conditions that will be necessary for further successful activities.

In the article supports the idea that the process of adaptation is not complete and continues throughout the stay of the individual in another's environment.

The article considers the term social adaptation as a property of the social subject and its socially significant actions are directed, first of all, to changes in the structure of «I» and in the actions, and only then in transformation of environment.

Speaking of socio-cultural adaptation of foreign students, there are several stages, namely: «honeymoon», the period of «crisis», the period of «recovery» and «adaptation». Each of these stages has a decisive influence on the next, the more successful the previous one, the easier the next one will be. In the article analyzes in detail each of the outlined stages.

Also, the article describes the functions of sociocultural adaptation: application, adaptation, integrative, orientation, status, role.

The article analyzes the features of socio-cultural adaptation in relation to the influence of various factors on it, namely: macrosocial influence, factors related to the life of the individual, individual factors.

Key words: *adaptation, sociocultural adaptation, stages of adaptation, foreign students.*